

MISSZIÓI LAPOK.

Evangélikus egyházi, bel- és külmissziói havi folyóirat.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Scholtz Ödön, evangélikus lelkész,

Ágfalva (Sopronmegye),

kíhez a lap szellemi és anyagi részét illető összes közlemények küldendőek.

Előfizetési ár egész évre 5 korona.

Egyes szám ára 50 fillér.

☐ Hirdetések egyezség szerint számíttatnak. ☐

Senki sem juthat hozzám, hanem ha az Atya, aki engem elküldött, vonandja őt. Ján. VI. 44.

„Isten azt akarja, hogy minden ember üdvözljön.“ E szó vigasztalás. „Senki sem juthat hozzám, hanem ha az Atya, aki engem elküldött, vonandja őt.“ Ez a szó keménynek és vigasztalannak látszik, mint az Írásnak egyéb kemény szavai is, például ezek: „nem attól függ, akinek arra akarata vagyon, sem attól, aki fut“ (Róm. 9, 16) és: „sokan igyekeznek bemenni és nem mehetnek be“ (Luk. 13, 24). „Miért haragszik tehát mégis az Isten? mert az ő akaratjának kiesoda állott ellene?“ (Róm. 9, 19). Így panaszkodtak, így vádolták az Istent már az apostoli korban. Kik az Atya által a Fiuhoz jutottak, tartoznak vele, hogy az Istent kegyelméért dicsőítsék s a legnagyobb alázatossággal tegyék azt, mert magok semmivel sem járultak hozzá, mindenképen meg nem érdemelt kegyelem volt az. De micsoda vigasztalás van azok számára, kik szintén Jézushoz akarnak jutni, s nem mehetnek hozzá? Ők is Istenhez fordultak imájukkal, de Isten nem ragadta meg kezüket. Ők is törekedtek, hogy Istennek minden gyermekével egyetemben Jézushoz gyűjtessenek; de nem értek célt. Kétségbe essenek tehát, vagy a másik utat válasszák, mint egyesek mondják: „Jézus nélkül“? Csak azt ne; mert ennek az utnak nincs ígérete. „Senki sem mehet az Atyához, hanem én általam.“

Csak haladjunk az eddigi uton, mert az Istennek útja, hogy aki Jézushoz akar jutni, az Atya által vonassék. Ez azonban nem a kétségbeesés útja. Isten nem áll a keresztutnál s egynek azt mondja: Jöjj, a másíknak: Távozz! Hanem mit mond az

Írás: „És lesznek mindnyájan az Istentől tanítottak“? (Ján. 6, 45). Ehhez Jézus e szavakat fűzi: „Aki azért az Atyától hallott és tanult, az én hozzám jö.“ Ez magának Jézusnak a magyarázata, melyet azon fenti szavaihoz fűzött: „Senki sem jöhet hozzám.“ A Jézushoz vezető út az Atya mellett halad el; az embernek előbb az Istennél kell iskolába járnia, mielőtt megkapná a Jézussal való közösség jutalmát. S Istennek iskolája kezdetben kemény és nehéz, mert ítéletnek iskolája az, a szívnék gondolatái és érzelmei felett. Nem hiába vezettetett Izráel a megölő törvény útján, mielőtt a Fiut láthatta. Ez volt épen az Istennek iskolája, melyről Jézus azt mondja: „Aki az Atyától hallott és tanult.“ Ki ebben az iskolában nem bírja ki, ki itt nem akar „tanulni“, soha sem jön Jézushoz. Mert mit segíthet rajta az, aki épen csak sebzett lelkiismeretet vigasztalhat s csak az Istennek megítéltjeit segítheti fel? Mindnyájan, kik Jézushoz jutottak, tanubizonyosságai annak, hogy csak ítéleten át juthatni a kegyelemhez, csak az Atyának azon „tanítása“ által: „Szentek legyetek, mert én szent vagyok“, a Fiunak evangéliomához; kezdve az első tanítványoknál, kik az „Istennek báránya“ után vágyódtak, s Pálnál, a bűnbocsánat nagy hirdetőjénél, el egészen Krisztusnak mai gyülekezetéig. Annyira elengedhetetlen Istennek büntető szava, hogy enélkül senki sem maradhat meg a hitben. Egyedül ez vezet mindig újból a Fiuhoz s megtanít, hogy a hitnek kezét kinyujtsuk a felé, ki egyedül a mi igazságunk és szentségünk. Istennek ígéje áll a Jézushoz vezető útnak elején, Istennek ígéje áll közepén, Istennek ígéje áll a végén. Ez az, mi által az Atya a Fiuhoz vonz, nem egyeseket, hanem mindenkit.

„Allg. E. L. Kztg.“

Tanulságok Zsilinszky Mihály egyházkerületi közgyűlési megnyitó beszédéből.

— 1908. augusztus 9. —

Zsilinszky Mihály, v. b. t. tanácsosnak, a bányakerület felügyelőjének Budapesten 1908. augusztus 9-én mondott megnyitó beszéde mindenesetre a legutóbbi napoknak legfontosabb egyházi, helyesebben egyházpolitikai eseménye, amelynek hatásait nyomban észrevehettük befelé és kifelé egyaránt s amely valószínűleg még hosszabb ideig mozgásba hozza a kedélyeket, ha mindjárt némelyek napirendre szeretnének feleltetni. A kő beleesett

a töba; a hullámkörök mozgása és terjedése még egyre tart, s ha mi magunk eltudnók is felejteni a beszéd tanulságait, ellenfeleink bizonyára a maguk módja szerint még sokáig le fogják belőle vonni tanulságaikat és következtetéseiket s nyíltan és titokban Zsilinszky beszédére fognak utalni, mint a protestánsok felfogásának tolmácsolójára s ezzel is fogják szítani az ellenünk lobogó harci tüzet, amely úgyszólván folyton növekedőben van.

Méltó, sőt szükséges, hogy a beszédből mi is levonjuk a tanulságokat. Megérdemli nemcsak a személy akitől ered, aki állásánál, eddigi munkásságánál, ismereteinek gazdagságánál és bő tapasztalatainál fogva nyomatékot szerzett szavainak. Megérdemli a hely, ahol elhangzott. De megérdemli maga a beszéd is, amely magas szempontból nézi a kérdést, mélyre tekint és tényeket szólaltat meg, amelyek súlyát érezni kellene még akkor is, ha a szónoki forma nem emelné is hatásukat.

Az idők csakugyan komolyak; a veszedelem csakugyan nagy. Ez az első tanulság Zsilinszky beszédéből, azért „ha valaha, most van szükségünk arra, hogy egymást megértsük, lelkesítsük és támogassuk *egyházunk javának előmozdításában*.” S én az utóbbi szavakat kívánom különösen kiemelni. Egyházunk java, ez legyen főgondunk, beszédeink, törekvéseink, felbuzdulásunk, munkánk főcélja. Nem, nem az volt a bányakerület nagyérdemű felügyelőjének szándéka, hogy pusztán harcra tüzeljen bennünket, hogy így egyházunk minden erejét a római katolikus egyházzal szemben való küzdelemben fejtse és meritse ki; de főleg nem lehetett a szándéka, hogy most mintegy a megadott hangra minden egyházi gyűlésen a legalsóbb foktól a legfelsőbbig s talán még a templomi szószéken is végtelen változatokban ismételjük a riadót. Ebből ugyan semmi hasznunk nem lenne, hanem annál több kárunk: az igazi sebeket felejténénk, erőnket oly téren meritenénk ki, ahol babér nem terem számunkra; mert így Róma mindig erősebb lesz. A beszéd célja csak az lehetett, hogy a veszélyre figyelmeztessen s lelkiismeretünket felrázza: „legyen immár vége a szónokló és kolduló protestantizmusnak, következzen már egyszer a tettek protestantizmusa!”

Szerintem ezek a szavak utalnak a legnagyobb veszedelemre s ez a második nagy tanulsága Zsilinszky beszédének, hogy *eddig megelégedtünk a szónokló és kolduló protestantizmussal*. Csak ezért árthatott és árthat Sionunknak annyit a római katholicismus, illetőleg ennek dédelgetett gyermeke a klerikális fanatizmus. A róm. katholicismus ujult erővel emeli fel fejét, bárhová tekintünk; bátran szembeszáll minden iránnyal, mely elveit, érdekeit veszélyezteti; restaurál minden téren a maga szellemében s a maga eszközeivel; szervezeténél és hatalmánál fogva imponál, hat és magához fűzi a magasabb köröket s a nép egyszerű fiait egyaránt; intézményeket létesít, különböző szövetkezéseivel át meg átszövi a társadalom minden rétegét; minden ponton van embere; mindenhová jut képviselője, még a legvilágiasabb színezetű vállalkozások, sőt multságokhoz is; mindenütt jelen van, hintegeti a magot; számot vet a természetes ember minden hájlamával, s igyekszik a maga érdekében kihasználni. S minthogy törekvéseit siker koronázza s van, akire támaszkodhatik, azért mindinkább és inkább agg-

ressziv formában lép fel az u. n. eretnekekkel szemben; mert hiszen magát tartja egyedül üdvözítő egyháznak s püspökei fogadást tesznek az eretnekek üldözésére. Csakis a saját sikerein való felbuzdulás indíthatta Rómát a „Ne temere“-dekrétum kiadására, amellyel az evangélikus keresztények házasságát nyilvánosan megbélyegzi s hazánk tételes törvényeivel szembe helyezkedik, holott eddig dogmái dacára is megtalálta a *modus vivendi*-t.

Ezzel a katolicizmussal szemben bizony sokszor csak a szónokló és kolduló protestantizmust láttuk. Koldultunk s elfogadtuk az alamizsnát az állam kezéből, s gyönyörűbbnél gyönyörűbb szónoklatok kíséretében kértük és fogadtuk el, feledve, hogy kissé több önérzettel szintén célhoz jutottunk volna, azok nélkül a nagy áldozatok nélkül, amelyeket az alamizsnáért hoznunk kellett. A közvélemény támogatta a mult válságos napjaiban a protestantizmust, de az önérzetes — és nem a kolduló — protestantizmust. Most azt látják, hogy az alamizsnával le lehet bennünket kenyerezni s még civódunk is rajta, mintha más dolgunk, más eszményünk nem is volna. Ilyen protestantizmus nem számíthat mélyebb hatásra. Ilyen protestantizmus mellett növekedett naggyá és nyerte meg a közvélemény széles rétegeit hazánkban a római katolicizmus; ilyen protestantizmus mellett válhatott reánk nézve oly veszedelmessé. Ilyen protestantizmus mellett folytathatta nemcsak az utolsó három évben, hanem már régóta állami támogatással terjeszkedő munkáját. Mert mit árthat a pápa minden dekrétuma, ha mi tudjuk kötelességünket és hívek vagyunk? Bármit mondjon is a pápa a vegyes házasságokról, mit árthat az nekünk, ha saját híveink egyáltalában nem kötnek vegyes házasságot..., vagy ha kötnek, evangéliumi hitük öntudatos vallásával és erejével teljes érvényt szereznek az evangéliumi hitnek családjukban is? De nem mi magunk segítettük-e lerombolni részben hallgatásunkkal, részben szép szónoklatainkkal az 1868. LIII. törvényeiket, amelyet a magyar nemzet törvényhozói bölcsesége — okulva a történelemből — védelmül állított fel az önkénnyel és fanatizmussal szemben? Mit árthat nekünk, ha a római katolikus püspökök esküt tesznek az eretnekek üldözésére, ha egyrészt erősen állunk hitünk igazságaiban, másrészt életünkkel minden józan gondolkodású embernek megmutatjuk, hogy nem vagyunk üldözésre méltó eretnekek, hanem Isten országának s így az emberek igaz javának szerény munkásai? Mit árthat az ellenfél minden szövöttezése, fenyegetése, csábítása, ha mi ébren vagyunk és híven dolgozunk?

Következzék tehát a tettek protestantizmusa! Ez a harmadik nagy tanulság, amely az első kettővel szorosan összefügg. De mi a tettek protestantizmusa? — Ám kérjük a püspöki eskünek érvénytelenítését ő Felségétől, ha azt gondoljuk, hogy ezzel segítünk a bajon; sürgessük egyházunk jogait minden téren; mutassunk rá sérelmeinkre és követeljük azok orvoslását. Nyiljék föl végre a szeme mindazoknak, akik vagy a veszedelem kicsinylése folytán vagy kényelemből vagy álliberálizmusból tétlenül nézték, ami körülöttünk történik s nem akarták elhinni, hogy Róma szelleme „az emberi közművelődés előrehaladó folyama“ dacára oly erőre kapjon. Értse-
nek ebből azok a protestánsaink, akiknek a szegény evangéliumi egyház

állapota legutolsó gondjuk, akik közönyösségükkel és sokszor a tömjén árnyékába vonulásukkal is maguk egyengetik Róma diadalának útját. — Kétségtelen, hogy egészen mást kívánna tőlük a tettek protestantizmusa. Talán az elhangzott riadóra fölébrednek majd ők is és követik azon kevesek példáját, akik védelmére kelnek egyházunknak s ott vannak a templomban, az oltárnál, a hívek seregében is, mikor Isten ígéjéről, épülésről van szó, de akkor is, mikor áldozatokat követel a vallás szent ügye.

A tettek protestantizmusa igazi protestáns személyeket tételez fel, mert tetteket csak személyektől várhatunk. Azért az első és szent kötelesség, hogy mindenki saját személyiségét állítsa az evangéliom szolgálatába. Szükség, hogy ily protestáns — azaz az evangéliomtól áthatott s ezért az evangéliomért élő-haló — személyiségeket neveljünk. Itt várjuk a tetteket. Itt cselekedjünk, atyámfiai, férfiak! Nekünk szól az intés, lelkipásztoroknak, tanároknak, tanítóknak, családapáknak és anyáknak! Félre már egyszer az önámítással, mintha mindent megtettünk volna! Némuljon el az émelyítő öndicséret szava, amely gyűléseinken, összejöveteleinken, jelentéseinkben és értesítőinkben mindenütt áradoz. Váltsa fel a komoly magabaszállás és lelkiismeretes, csöndes munka az Ur szőlőjében. Valljuk be, hogy az ige hirdetésében és a hívek gondozásában sokat mulasztunk; valljuk be, hogy elemi és középiskoláinkban a hitnek, az evangéliomi buzgóságnak, az evangéliomi vallásos-erköcsi jellem fejlesztésében, az egyházhoz való hű ragaszkodásnak ápolásában megbocsáthatatlan mulasztásokat követtünk el. Amiért annyit áldozunk, attól követeljük legalább is meg, hogy egyházunk szolgálatában álljon; követeljük meg ne csak egyházunk, hanem a reánk bízott lelkek megőrzése érdekében is! Ne nézzük tétlenül, mily szellemben nevelődnek tanítóink s lekipásztoraink. Népünk kezébe pedig adjunk mindenk előtt jó magyar bibliát, énekes könyvet s minél több építő, igazságot, hitet és szeretetet terjesztő iratot. Fogjunk össze mind valamennyien! Érvényesítse kiki tehetségét. Ezek a kérdések legyenek gyűléseink főkérdései, ne pedig a végtelen egyházkormányzati és peres kérdések, amelyekből épülést, erősödést nem meríthetünk. Ezekben látom én a tettek protestantizmusát, s tudom, hogy helyesen vontam le a tanulságot e tekintetben is a Zsilinszky beszédéből, aki szintén utal minderre, midőn arra a fudamentomra mutat, amelyet „a Jézus Krisztus jelölt ki számunkra“. Csakhogy éppen ezt feledik el sokan s a beszédben sem ezt veszik észre; pedig ez a fő.

A riadót nem szokás ismételni. Azt hiszem, hogy egyházunk sem abban látja feladatát, hogy ismétелgesse, hanem hogy levonja belőle a tanulságokat és cselekedjék. Aki így érti, az értette meg legjobban.

Pozsony.

Pröhle Henrik.

Korunk és az evangéliom.

A felső soproni ág. h. ev. lelkészértekezletre írta:

Hetvényi Lajos.

A főtisztelendő püspök úr által kijelelt kérdőpontok között ezen kérdés is szerepel: *„A hitközöny terjedése. Miben találhatók okai? Mikép munkálhatunk közre megszüntetésén sikeresen? Hogyan kelthető új életre a meglankadt hitbuzgóság?”*

Évekkel ezelőtt készített „Korunk és az evangéliom” című munkám ugyanezen kérdést tárgyalja; nagytiszteletű esperes urunk felszólítására tehát a nagyobb terjedelmű munkám alap gondolatának ismertetésével s ennek kapcsán nevezett munkából egyes szemelvények felvonulásával kívánok e fontos, életbevágó kérdésre — amennyiben ez véges ésszel egyáltalában lehetséges — megfelelni.

E kérdésnél a kutatás eredményére döntő jelentősége van világnézetünknek s a lét végkérdéseire vonatkozó felfogásunknak. Jézus Krisztus vallásának korunkban elfoglalt helyéről és jövőendő sorsáról van itt szó; azért a helyes ítélet érdekében első sorban is azt az elvi álláspontot kell elfoglalnunk, amelyről az egész nagy kérdést elfogulatlan módon áttekinthetjük s ahonnan a dolog mélyéig hatolhatunk. Ezen elvi álláspontnak két oldala van: az egyik történet-filozófiai-, a másik pedig hitéletbeli jelleget visel magán. Az előbbire azért van szükségünk, hogy ennek segítségével korunknak a világtörténetben elfoglalt helyét megállapíthassuk s ebben a jelenségek magyarázatául szolgáló centrális alapokat megtaláljuk; az utóbbi pedig bepillantást enged a Gondviselésnek, a világkormányzásnak útjaiba, megmutatja azt, hogy ingoványon és hegyszakadékokon keresztül is merre vezet az emberiség útja. Történet-filozófiai alapelvünk az, hogy az *emberiséget a létfenntartás érdekei*)* vezérlik s eme küzdelemben mindig azt az életirányt követi ami lelki életének domináló tartalmából folyik. Erre pedig nagy hatással vannak azok az eszközök, melyek az embernek rendelkezésére állanak. Ebből következik azután az a tény, hogy egy-egy korszaknak általános jellege és iránya nem esetleges, hanem a domináló tényezők szükségképeni következménye. A mi korunk is a maga egészében mint egyes tényezők által meghatározott valóság áll előttünk. Mert valamint a természeti világban az egy pontra ható erők egy közös eredőt szülnek, épen úgy a történet világában is az egy-egy pontra irányuló ható okokból egy közös eredő származik. A jelenre mint időpontra ható erők közös eredője a mi korunk egész képe. Ha tehát a történeti összefüggésben korunkat, mint eredőt szemünk elé állítjuk, az eredőt eszközöző egyes erők szétbontásával

*) A létfenntartás alatt természetesen azon összes eszközöknek a felhasználását értem, melyek az emberlét fennmaradását biztosítják. Ezek között pedig elsőrangúak a szellemiek és erkölcsiek. Ezeknek elhanyagolása az emberre nézve romlást, sügyedést jelent, tehát a létfenntartás igaz ösztöne akkor nem érvényesül, midőn azt az ember csak az anyagiak keretében látja. A létfenntartás igaz elve egyedül csak ez lehet: „Keressétek először is az Isten országát és annak igazságát s mindenek megadatnak néktek.” *Szerző,*

megkapjuk a ható okokat, melyek a jelen emberének éktét, helyzetét, gondolkodásmódját meghatározzák, amelyek mint egyetemesen uralkodó tényezők a vallásosság hanyatlása okaiként is szerepelnek.

Az ember tragédiájának egyik jelenetét tárja elénk a mai kor, amit mint következményt ezen mondatban foglalhatunk össze; *az anyag lett urrá az ember fölött. Ez alapvonása, jellege a kornak, melyben élünk.* A szív-facsaró tragédiát ebben csak akkor látjuk, ha nem kerüli el figyelmünket, hogy minő fenséges nagy eszme, magasztos cél volt a megindítója annak a történeti folyamatnak, mely a XIX. század második felében, különösen ennek végén már teljesen elposványodott és a XX. századra nagy válságot hozott. A reformáció korához kell visszatérnünk, hogy megérthessük ezt a viszásságot, lássuk a jelen állapot lényegét és felfedezzük az újabb kor evangéliom-ellenes irányzatának alapokát. *A reformáció szabadság- és egyéniség elve teremtette meg azt a bámulatos haladást, amit az ujjkor szellemi és anyagi téren felmutat; ez építé fel azon intézményeket, amiknek keretében mi mozgunk.* Itt elég, ha a tudománynak, iparnak és kereskedelemnek szabadságára utalunk. *A teremtő korszak után jött azonban a gyümölcsöket felhasználó és felemésztő kor s ennek önző harcában az emberi természet gyarlóságából folyólag a szabadságból szabadosság, az egyéniség érvényesítéséből érdekhajhászás, a könnyű szerrel való boldogulni tudás lett.* A szabadság jegyében és jelszavai alatt zabolátlanság vette át az uralmat. Itt ismét elég lesz, ha p. o. a sajtószabadsággal való visszaélésre gondolunk. *A mai züllött állapotoknak alapokát tehát azon a ponton találjuk meg, ahol azon erőket, melyek az emberiséget magasra emelni hivatvák, az ős emberi bűn megtámadja és az emberiség boldogulására szánt tényezők és intézmények által a romlás katasztrófáját idézi elő, ami az egyetemes szociális bajokban már nyilvánvalóan előttünk áll.* Így lett urrá az anyag, a szellem — s az érdek az evangéliomi értelemben vett szabadság felett s ez által sekélyesedik el minden magasabb törekvés a mi időnkben. Ez magyarázza meg azt is, hogy az evangéliomi szellem s a protestáns irány miért játszik oly szánalmas zsellér szerepet a mi korunkban és honnan van az, hogy a klerikalizmus oly nagy arányokban tud előre hatolni és tért hódítani a 20-ik században? *Az anyagiség kora szellemileg és erkölcsileg csak kiskorúakat nevel, akiknek lelkéhez nem tud hozzáférközni a krisztusi szabadság evangélioma.* A külszint, látszatot, fényt, tüntető hatalmat kedvelő kicsinyes világgal tagadhatatlanul jobban öszhangzásban van a katholicizmus, mint a bensőre, az igaz erkölcsi értékre tekintő protestantizmus. Nagy eszmék csak nagy időkben tartják fogva a lelkeket, törpe kornak a gondolata és akarata is csak alacsonyan szárnyal. A mostani idők embere csak a viszonyok kényszerítő hatalma alatt áll; ha tehát bajoknak orvoslásáról van szó, azt másképen elképzelni nem tudja, mint szükség esetén karhatalommal keresztülvihető törvényszerű intézkedések alkalmazása által. *Innen van az a sajátos jelenség, hogy a mai világ annak a vallási irányzatnak kedvez, mely a merev törvényszerűséget képviseli.* A hitből és szeretetből fakadó benső kötelelességérzetet, a lelkiismeretnek cselekedeteit, az evangéliomi szabadságnak eme attribútumait

e mai világ az ábrándok világába utalja. Eme korjelenség magyarázza meg azt a szomorú ténytet is, hogy a nagy alkotásokra és folytonos üdvös tevékenységre hivatott protestantizmus ma mozdulatlan. Ebből a mozdulatlanságból azonban maguknak az életviszonyoknak kényszerítő hatalma fogja kiemelni s ezzel kapcsolatban az evangéliomi vallásos szellemet fellendíteni. A helyzet egészen világos. Az egyoldalú anyagi kultúra kiszorította az evangéliom szellemét; de éppen ennek következtében állott sok baj, kóros állapot elő, amelyektől ismét csak az evangéliom szellemének térfoglalása szabadítja meg a társadalmat. Az evangéliom ügye akkor fog a jövőben a maga teljességében ismét előtérbe jutni, akkor válik a közéletnek ismét hatalmas tényezőjévé, midőn a ma felszínen levő társadalmi problémák megérnek a teljes megoldásra. A nagy kérdések megoldója, az emberiségnek előbbre vivője mindig az evangéliom volt. Így lesz a jövőben is, tehát az evangéliom ügyét nem kell féltünk, hisz akkor magának az Istennek hatalmát féltünk. Az erős hit és bizodalom tehát az a másik fontos tényező, mely eligazít bennünket abban a nagy zűrzavarban, mely a jelennek képében előttünk áll, eloszlatja a sűrű homályt, mely élénk mered, kiszabja kötelességeinket s lelkes komoly munkára hi és képesít.

Az élő hitben, az Istennel kötött szövetségben, személyes viszonyban találjuk meg a vallásos élet felébresztésének főeszközét is. Erős, szilárd hit nélkül mesterséges uton hitet ébreszteni nem lehet. Ha pedig ez, mint élő valóság meg van a munkásokban, az egyház vezetésére hivatottakban, akkor ebből a részletes eszközöket kijelölni tudó s azokat felhasználó bölcsesség, erő, a munkára való elhatározás és kitartás önmagától folyik. Midőn ezt a kérdést olvastam, hogy melyek a vallásosság felébresztésének eszközei, hogyan kelthető új életre a meglankadt hitbuzgóság? — az apostoli kor képe jelent meg azonnal szemeim előtt s ebben találtam meg az igaz feleletet. Apostolokra van a mi korunknak is szüksége, akiknek evangélikus egyházunknak szellemhatása alatt kell megszületniök. Prófétaí éles látással bele kell tekinteniök korunk szövevényes viszonyaiba s megtalálniok abban a bajoknak alapokát s az ennek gyógyítására szolgáló orvosságot s ez alapon apostoli buzgósággal és önzetlenséggel hozzá kell fogniok az emberiség igaz javára szolgáló s előre haladását eszközölő komoly munkához. Korunknak gyúpontja, sarkalatos problémája a szociális kérdés. Ez önmagától hívja elő s állítja a bajok orvoslására szolgáló tényezők élére az evangéliom ügyét főleg a belmissziói munkásság formájában. Ha az igehirdetést, a lelkipásztori és a belmissziói munkásságot emeljük ki és hangsúlyozzuk az ezek végzésére hivatott egyéniség fontosságát, akkor a vallásosság felébresztésének főeszközeit megjelöltük. De nem szabad felednünk, hogy az Ur maga végzi alkalmas időben az ébresztés és megelevenítés munkáját; a mi feladatunk, hogy az Urnak intéseire figyeljünk és munkára hívó szavát kövessük. Az egész kérdés lényegét tehát Careynek eme szavaiban foglalhatjuk össze: „Várjatok nagy dolgokat Istentől és tegyetek nagy dolgokat Istenért.”

Németországi utazásom.

Irta: Scholtz Ödön.

(9. folytatás*.)

Weimar! Kinek szíve nem dobogna hangosabban e város nevének említésénél, hol nemcsak a német irodalom klasszikusai: Wieland, Goethe, Herder és Schiller szentelték meg itteni irodalmi működésükkel minden német hazafi előtt e helyet, hanem ahol Liszt Ferenc hosszú tartózkodása alatt a magyar névnek és művészetnek is elévülhetlen dicsőséget szerzett.

Október 12-én d. u. 4 órakor érkeztem ide s miután a „Kaiserin Augusta Hotel“-ben szállást vettem, rögtön Jacobi János archidiakonus felkeresésére indultam, kihez Bánfalva filiám érdekében altenburgi barátaim utaltak. Jacobi ugyanis a weimari Gusztáv Adolf főegyletnek, melynek a lipcei központi elnökség Bánfalvát szintén segélyezésre ajánlotta, egyik vezérembere, ki e téren úgy is mint a „Bote des Gustav Adolf-Vereins für Thüringen“ című lap szerkesztője, meglehetősen nagy befolyással bír. — Sajnos azonban, nem találtam otthon, mivel kevéssel előbb egy vendégével sétálni indult s mivel így csak másnap találkozhattam vele, a még hátralévő estéli órákat a város külső képének megtekintésére fordítottam.

Weimar, mely az utolsó népszámlálás szerint 31,127 lakossal bír, — kik közül kb. 800 kath. és 100 zsidó, míg a többi evangélikus — a 17. század végén s a 18. század elején Németországnak irodalmi központja volt. Károly Ágost nagyherceg (1775—1828) s édesanyja Anna Amália hercegnő, a legnevesebb költők idevonzásával valósággal a német klasszikus költők muzsa-otthonává avatták e várost. Goethe 1775—1832-ig, Herder mint generális szuperintendens 1776—1803-ig, Wieland 1772—1813-ig és Schiller 1801—1805-ig tartózkodtak e helyen, a többi szintén nagynevű szellemóriásról nem is szólva. S az a jogos kegyelet, melyet minden nép nagy fiai iránt tanusít, itt nemcsak abban nyilvánul, hogy az utcák ezek neveit viselik, hogy majdnem minden ház valamely benne lakott nagy ember otttartózkodását megjelölő emléktáblával van ellátva s hogy szebbnél szebb művészi kivitelű szobrok hirdetik a nagyok dicsőségét, hanem abban is, — s ez épen a megható, — hogy ama nagy emberek házai mind a mai napig eredeti alakjukban s akkori berendezésükkel meg vannak őrizve, s mint a lakóikra vonatkozó tárgyak összegyűjtésével mind megannyi múzeummá fejlesztett helyek, a közönség megtekintésére nyitva állanak. Ez a régi belvárosnak nemcsak bizonyos megható ódonszerű látszatot kölcsönöz, úgy hogy úgy érezzük benne magunkat, mintha ama korban élnénk, s mintha ama nagyok közöttünk mozognának, hanem a várost egyuttal ezrek és ezrek Mekkájává is avatják, melyet az egész világ irodalom-barátai előszeretettel felkeresnek.

A város alsó (nyugati) részén fekszik a szent Jakabról nevezett most már használaton kívüli régi temető, az udvari templommal. E temetőben

*) Lásd a „Missziói Lapok“ f. évi 1. 2. s az 1907. évi 1., 3., 5., 6., 10., 11. és 12. számait.

lelte Schiller első nyugvóhelyét; itt alussza siri álmát Luther barátja, Cranach Lukács az idősebb, kinek a nagy reformátor képeit köszönjük; továbbá Museus a híres meseköltő, Herder és Goethe nejei stb. Mivel a volt temetőt most sétánnyá alakították át, a sírkövek a templom külső falába vannak beépítve, mi a hasonló helyzetbe jutó városi gyülekezetnek követésre ajánlható. A színháztéren áll Goethe és Schiller kettős szobra, Rietschelnek, a worms-i Lutheremlék művészenek világhírű alkotása. Goethe jobbkezeivel babérkoszorút nyújt át Schillernek, ki balkezeiben összegöngyölt iratot tart. Igaza van Lübke műkritikusnak: „Szellemes, erőteljes jellemzés s a két költő egész egyéniségének mély felfogása és feldolgozása teszik oly értékessé e szobrot, amelyben ugyszólván az ő saját lényegük plasztikus visszhangja szól hozzánk.“ A szobor háttérét még a régi, de már lezárt udvari színház képezte, mely megett azonban már serényen építették az újat, mihez Vilmos Ernő nagyherceg 1,400.000, az ország 400.000 s Weimar város 300.000 márkával járult. — A Herder-téren áll az 1499-ben egyszerű goth stilben épült Péter és Pálról nevezett városi templom, melyben a Herderén kívül még a hercegi család számos tagjának sírhelyét is őrzik (itt nyugszik pld. a nagylelkű János Frigyes) s melynek műkincsei között egy az idősb Cranach Lukács által megkezdett s fia által bejejezett oltárkép foglalja el az első helyet, mely Krisztust a keresztfán ábrázolja, Luther, János Frigyes és Cranach képmásaival. A templom előtt „az összes országok németjei“ által emelt Herderszobor van felállítva; a templom megett pedig még most is áll a paplak, melyben Herder s közelében egy ház, melyben 1774-től kezdve a világhírű kántor, komponista és zeneszerző Bach Sebestyén lakott. Az ő német stilben épült városház s a hatalmas hercegi kastély megtekintése után, mely előtt Károly Ágost nagyhercegnek lovasszobra áll, fején babérkoszorúval, kísétáltam az Ilm folyó mindkét partján elterülő hatalmas városi parkba. Már csak az esteli szürkületben láthattam itt Goethe híres kerti házikóját (Gartenhaus), melyet Károly Ágost nagyherceg ajándékozott neki s hol 1776 óta hét éven át lakott. Egmont és Iphigenia világhírű művei itt születtek. Ez utóbbi meséjén, melyet egyszer régen rozsnjó diákkoromban a gimnáziumban olvastunk s részben könyv nélkül is megtanultunk elgondolkodva, tértem meg szállásomba.

„Korán lefeküdni s korán kelni“, ez volt egész utazásom alatt jól bevált elvem. Mivel tegnap azt mondták, hogy csak korán reggel beszélhetek biztosan Jacobi archidiakonussal, azért már reggel 8 órakor kértem nála beboocsáttatást. Rögtön bevezettek hozzá. Épen reggelinél találtam őt családjával, amint a kávé mellett a reggeli postát nézte át. Nem kerülte el figyelmemet a gyanakvó tekintet, mellyel úgy ő, mint neje néztek rám, ami nem csoda, ha tudjuk, hogy hányszor esnek az ilyen emberek jóhiszeműségüknek áldozatul. De amint az altenburgiak ajánló soraival igazoltam magamat, úgy egész családjával a legmelegebben üdvözölt s neje felszólított, hogy vegyek részt a reggelijükön, de amit nem tehettem, mivel már utána voltam. Felhasználtam azonban a kedvező alkalmat, hogy míg az egész család reggelizett, előadjam Rosner Mátyás és Trost Henrik történetét, kik-

nek révén gyülekeztem a 17. században oly közeli s belső viszonyba került ezen vidékkel, a szép Thüningiával, s elbeszéljem a Floss theologussal való esodával határos találkozásomat, ami mind láthatóan mély benyomást gyakorolt hallgatóimra. Végre megkértem Jacobit, aki kiváló szónok hírében álló, szép, magas, fekete körszakálás ember, hogy pártfogolja kérvényünket a weimari G. A. főegyletnél. Sajnos, hogy nem nyerhettem tőle reményt keltő ígéretet, mivel a weimari főegylet bevétele nagyrészt hosszú időre le van kötve az osztrák „Los von Rom“-mozgalom miatt, hol több gyülekezet állandó gondozását s teljes kiépítését (templom, paplak s iskolával) vállalták magukra, de — úgymond — irjam le az előadottakat a „Bote des G. A. Vereins für Thüringen“ című lapba. Ha így ismeretessé lesz a dolog a szász-weimar-eisenachi nagyhercegségben, idővel számíthatunk a főegylet segítségére. Hosszabb beszélgetés után meghívott vacsorára, de mivel délután tovább kellett utaznom, nem fogadhattam el a meghívást, hanem elbúcsúzva a kedves családtól, a város legnevezetesebb gyűjteményeinek megtekintésére indultam.

Először a Schillerházba mentem, melyet a város Schiller emlékének megőrzése végett szerzett meg. Ezen egyszerű házban, melyet a költő 2000 talléron vásárolt, lakott élete három utolsó évében (1802—1805). A ház első emeletén vannak a „német Schilleralapítvány“ helyiségei, mely elszegényedett írók vagy hozzátartozóik segélyezését tűzte ki célul. A második emeleten volt Schiller lakása, hol először is a költő fogadó termébe lépünk. A padlón elterülő szőnyeget Weimar szüzei, míg a rajta álló s Eisenach, Apolda, Weida, Dornburg, Jena és Allstedt városok címereit viselő székeket a nevezett városok szüzei himezték s adományozták a költőnek. Ezen szobában fogadta Schiller Goete és Károly Ágost nagyherceg látogatásait. A bútorok, az óra, a kályha, az edények, a burnótszelence, a költő gyűrűje stb. még mind ugyanazon a helyen állanak, mint akkor. A dolgozószoba szintén a Schiller által használt bútorzattal van berendezve. Itt írta az egyszerű íróasztalon — melyen üveg alatt az ő s Goethe hajszálai láthatók s egyes, utóljára érkezett levelek feküsznek — a „Braut von Messina“ és „Wilhelm Tell“ c. műveit, melyek írása közben rendszerint éjfél után 3—4 óráig is virrasztott s itt is halt meg 1805 május 9-én, mivel élete vége felé, midőn fájdalmai nagyobbodtak, a szomszédos kis hálókamarából a nagyobb dolgozó szobába állíttatta be az ágyát. Érdekes a költő nejeének most oly ódon zongorája, a Schilleralbum sok híres ember sajátkezű írásával s a kerti lugas, hol szintén sokszor dolgozott.

Innen az u. n. „Fürstenhaus“-ba mentem, mely Weimar aranykorában Károly Ágost lakása volt, most pedig a miniszterek s az országgyűlés helyiségeül szolgál s a nagyhercegi könyvtárt foglalja magában. A könyvtár 280.000 kötetet s 800 térképet foglal magában, köztük két pergamentre festett nagyszerű térképet Amerikáról a 16. századból. A könyvvállványok előtt Weimar híres lakóinak márvány mellszobrai, a falakon nagynevű egyének olajfestményű arcképei vannak elhelyezve s több történeti nevezetességű tárgyat is mutogatnak, u. m. Nagy Frigyes botját, melyet híres generálisának

gróf Ziethen-nek ajándékozott s Weimari Bernát kardját, ki a 30 éves háboruban Gusztáv Adolf hű szövetségese volt s mellyel a lützeni csatában is harcolt. A toronyba egy 64 fokból álló csigalépcső vezet, melyet 1671-ben egy rab egyetlen óriási tölgyfa törzséből faragott ki.

Az idegenektől legjobban felkeresett helye Weimarnak bizonyára a Goetheház (Goethe-Haus). Ezt a költő utolsó unokája Goethe Walter, a költő könyvtárával s dolgozó- és hálószobájának egész berendezésével az államnak hagyományozta, mely a házat a lehető legnagyobb hűséggel ép olyan karba hozva, mint Goethe életében volt, „Goethe nemzeti muzeum“-má alakította. Először az étterembe lép az ember, mely antik szobrok utánzatával, Goethe családjának s a fejedelmi ház tagjainak képeivel van díszítve s két nagy szekrényt tartalmaz, melyekben a költőre vonatkozó értékes emlékek láthatók. A mellette lévő „Juno-szobá“-ban áll még ma is az a zongora, melyen 1821-ben a még csak 12 éves Mendelssohn-Bertholdy játszott, hallgatóit csodálatra ragadva. A falat itt is nagyértékű eredeti festmények, szabadkézi rajzok s freskók díszítik, míg a középső ablak előtti szekrényben a költőt életében ért megtisztelő ajándékok s egyéb értékes s reá vonatkozó tárgyak vannak kiállítva. Az „Urbino-szobá“-ban a szintén nagyértékű festmények mellett megemlítendő egy üvegszekrény, mely Goethere, Frau von Steinre, Lewetzow Ulrik-re s a költő más barátaira vonatkozó tárgyakat tartalmaz. Kiváló értékű itt egy csésze, melyre Sebber 1826-ban Goethe képét festette. Egy szekrény Goethe gazdag rézmetszetgyűjteményét tartalmazza, kiegészítve a németországi Goethe-emlékek rajzaival. Három további, feljebb fekvő szoba Goethe sajátkezű rajzait, híres művészek festményeit s a költő nagyszerű érem-, majolika- és antik bronzgyűjteményét s nagynevű emberek mellszobrai stb. tartalmazza. Egy a kertre nyíló kis szobából áttekinthető Goethe kertje, mely ugyanazon alakban áll fenn, mint amilyen az ő életében volt. De mindezen gyűjteményeken, melyek tényleg egész múzeumi jelleget kölcsönöznek a háznak s roppant fárasztólag hatnak a szemlélőre, túlszár Goethe dolgozó- és hálószobája, mit utoljára mutatnak meg a látogatóknak. Ezekben is megőrizték az eredeti berendezést s valóban megható látni, hogy az egész világ által ünnepeelt költő s nagytekintélyű államférfi (miniszter) milyen egyszerű, minden kényelmet nélkülöző lakással elégedett meg. Ez mutatja legjobban igazi nagyságát. A jobboldali falon áll a nagy íróasztal, melyen Goethe dolgozott. Az íróasztal felső polcán Goethe leghasználtabb könyvei állanak, köztük a Biblia Luther fordításában. Egy üvegajtós szekrényben tartogatta Goethe kéziratait, míg a szoba közepén egy másik íróasztal áll, melynél titkára írt, míg Goethe diktált neki. A hálószobában most is ott áll ágya mellett azon körtefából faragott karosszék, melyben 1832 március 22-én ajkán ezen szavakkal: „Licht, mehr Licht“ — meghalt. Az egyik asztalon ott áll az orvosságos üveg s egy csésze, a másikon a mosdótál s egy szivacs, minden úgy, ahogy halála után reggel találták. Egy remek falfestménynek hatása alatt, mely a költő fentemlített utolsó perceit ábrázolja s mely Fleischer tanár műve, távozik az ember ezen oly szent emléket őrző hajlékból.

Sajnos, hogy az idő előre haladt s így a Liszt-múzeumot csak kívülről nézhettem meg. Liszt Ferenc 1841-ben lépett fel először Weimarban egy udvari koncerten s oly nagy sikert ért el, hogy a fejedelem 1842-ben az udvari színház rendkívüli karmesterévé nevezte ki s ezzel állandóan Weimarhoz csatolta. Liszt 1848-tól 1861-ig Wittgenstein Karolina hercegnő Altenburg nevű kastélyában, 1862-től 1886-ig pedig a Károly Sándor nagyherceg által részére átengedett udvari kertészeti épület első emeletén lakott, mely utóbbi most, a nevezett nagyherceg adományából, Liszt-múzeumnak van berendezve. A közbeeső időt Liszt felváltva Rómában és Budapesten töltötte, míg 1886 júl. 31-én Beyreuthban, a hol az ünnepi játékokon vett részt, meghalt.

Még csak a temetőbe mentem ki, hol az 1824-ben épült fejedelmi sirboltban (Fürstengruft) 41 koporsóban az uralkodó hercegi ház ősei nyugosznak, — két tölgyfából faragott szarkofágban pedig Goethe és Schiller. Bizony megérdemlik, hogy akik a szellem világában oly fejedelmi helyet foglaltak el, holtuk után is fejedelmek között nyugodjanak. A sirbolt megett fekszik a nagyszerű görögkatholikus kápolna, melynek egy a fejedelmi sirbolttal összekötött bolthajtásában Maria Paulowna orosz nagyhercegnő nyugszik.

Bizony, napokat kellene az ilyen helyen tölteni, de hát nálunk nincsenek ösztöndíjak, melyek a lelkészeknek ezt lehetővé tennék s aki valamit a magából rá szánhat, az bizony siet, hogy kevés pénzzel, ha csak felületesen is, de minél többet lásson. Azért korán délután én is tovább utaztam Erfurton és Gothán át Eisenach felé. Mivel e két helyen a vonat tovább állt, s különösen az első helyen az állomás magasabban fekszik, alkalmam volt itt is megcsodálni azon élénk, mozgalmas életet, mely Németországon az ipari és kereskedelmi központokat oly nagy virágzásba hozta s a szép és hatalmas épületekből s egészen új utcasorokból következtethettem a lakosság jólétére és gazdagságára. Utazás közben a nagyon is vegyes III. osztályu utazóközönség erősen politizálgatott. Épen azt tárgyalták, hogy mire való az a sok apró fejedelemség s a sok tizenkettedrendű potentata; mennyi pénzébe kerül ez a luxus a lakosságnak. Elég volna, ugymond az egyik, a 4 királyság (porosz, bajor, szász s württembergi); egy másik szerint csak a császárt kellene megtartani. Végre — úgy látszik egy szociálista szellemű utas magyarázására — abban állapodtak meg, hogy még császár sem kellene, legjobb volna a köztársaságot bevezetni. Erre én is közbeszóltam, s felhívtam figyelmüket a közeli Weimarra, annak a német irodalmi és művészeti életben elfoglalt nagy jelentőségére s rámutattam, hogy az úgy a multban mint a jelenben koránt sem emelkedhetett volna oly nagy s messze, az egész világra kiható jelentőségre, ha fejedelmei nem lettek volna oly helyzetben, hogy erre alkalmat nyújthattak. Előadtam nekik, hogy pld. a szintén közeli Altenburg mily jelentőség nélküli kis város volna, ha az ottani hercegi család nem emelte volna szintén oly magas kulturális nivóra. S kifejtettem előttük, hogy maga Németország talán soha sem emelkedett volna minden téren olyan az egész világ

tisztelelet kivívó pozícióra, ha épen ez a sok ország és sok fejedelmi ház nem állt volna egymással mindég oly nemes versenyben. Ez imponált nekik s egyhangulag elismerték ezen általuk eddig a „legfőbb rossz“-nak tartott alakulás nagy jelentőségét hazájuk és népük kulturális fejlődésére, különösen mikor még arra is rámutattam, hogy milyen mesés gazdagságú főurak s r. k. főpapok vannak pld. Magyarországon, kiknek szintén módjuk volna hasonló tevékenység kifejtésére, de akik nem tesznek, nem áldoznak e téren ugyszólván semmit. Ott van pld. a dúsgazdag Eszterházy hercegi család, melynek vagyona bizonyára homályba helyezi a szász- weimar- eisenachi főhercegi ház vagyonát, — de mit tett ez a magyar kultúra érdekében? Ott van egyik ősi fészke, Kismarton. Ki keresi azt fel, ki talál ott a magyar irodalomra s művészetre különös jelentőséggel bíró emlékeket, kiket gyűjtött s gyűjt ez a ház maga köré? . . . Nekünk, nekünk volna okunk a panaszra, hogy a nemzeti vagyon oly tekintélyes része le van kötve, anélkül hogy haszna volna belőle az országnak.

Ezen tárgy továbbfejtése közben egyszerre csak elkiáltja valaki: „Die Wartburg“! Mindenki az ablakhoz sietett s ott terült el előttünk Luther kedves városa, a remek fekvésű Eisenach s felette egy alacsony erdős sziklás dombon az a szép vár, mely a birodalmi átokkal sujtott hithősnek 1521-ben 10 hónapig békés, barátságos otthont nyújtott.

(Folytatása következik.)

Irodalom.

Joh. Warneck. lic. theol. Die Lebenskräfte des Evangeliums. — Missionserfahrungen innerhalb des animistischen Heidentums. II. kiadás. (Verlag von Martin Warneck, Berlin W. 9. Linkstr. 42.) Ára füzve 4.50 M., kötve 5.50 márka. — E könyv, melynek szakavatott ismertetését Hildebrand Keresztély tollából már lapunk mult számában hoztuk, megérdemli, hogy ezuttal még egyszer felhívjuk reá olvasóink figyelmét. Ugy lélektani, mint vallástörténeti és vallásbölcseleti szempontból egyaránt kiváló mű, melynek jelességét az a tény is bizonyítja, hogy máris a II. kiadás vált belőle szükségessé. Három főrészen igyekszik a szerző témáját kifejteni, szólván 1. az animisztikus pogányságról, 2. a pogányságnak a kereszténységgel való első érintkezéséről s 3. az evangéliom győzelmes erőiről. Hogy lehetőleg tisztán láthassuk az evangéliom isteni erőit, mindenekelőtt az animisztikus pogányságnak hű ismertetésére van szükségünk. Ezt az ismertetést a szerző a szumatrai batak nép vallása alapján nyújtja, ezt vevén általában Indonézia vallásainak paradigmájaként, amennyiben ezek csodálatosan hasonlítanak egymáshoz. Azáltal, hogy többé kevésbé kiterjeszkedik a többi animisztikus vallásokra is, sőt még a fetisizmus és samanizmus alakjaira is értékes megjegyzéseket tesz, műve vallástörténeti szempontból is nagyon ajánlható. Miután a batak animizmust, ennek isten-, lélek- és szellemkultuszát ismertette, jellemző vonásokban összefoglalja a komplikált vallásos képzetek és tarka kultusok összefonódott szálait, hogy ezáltal helyes ítéletet lehessen hozni az animisztikus pogányság lényegéről s erejéről. Szükséges ez már csak azért is, hogy az evangéliomnak a pogányság ellen működő erőit felkutathassuk. Előbb azonban a két ellenfelt, a

pogányságot és kereszténységet, egymással szembe kell állítani: *mily állást foglal el amaz a kereszténységgel szemben, mikor azzal először érintkezik?* micsoda vonzó, avagy taszító erők játszanak közbe e kölcsönös érintkezésnél? S itt a szerző méltatja azokat a *természetes tényezőket*, melyek *akadályozólag* vagy *előmozdítólag*, vagy mint a pogányságnak, vagy mint a kereszténységnek szövetségesei közreműködnek. A kauzalitás törvényének gyökerei összekuszálva fonódnak egymásba, de a szerző nem riad vissza attól a fáradságtól, mellyel e gyökereket felfedezi. — Végül az utolsó részben világos tiszta képet nyújt az *evangéliomnak magasztos erőiről*, amint ezek részint támaszkodva a második részben tárgyalt azon természetes tényezőkre, melyek az első érintkezésnél vagy akadályozólag, vagy előmozdítólag hatottak, részint ezekkel szemben magukat érvényesítve, az élő Istennek működését nyilvánvalóvá teszik. Figyelmet érdemel a bevezetés is, melyben azon kérdésnek, hogy az evangéliomnak mily erői működnek közre a pogányok megtérítésében, kiváló jelentőséget tulajdonít nemcsak a misszionáriusra, hanem a honi egyházra és teológiára nézve is. Figyelmébe ajánljuk ezt különösen azoknak, kik a külmisszióra kicsinyléssel, sőt megvetéssel tekintenek le.

* * *

Előleges jelentés: *Christian Hildebrand: Die wahre Bekehrung. Das Hauptgesuch der Seelsorge.* Megjelenik az 1908. évi reformációi ünnepig. Ára a könyv megjelenéséig 1.30, később 1.60 K.

Szerző — előbb eszéki, most petőfalvai lelkész — kinek írói hivatottságát s tárgyavatottságát már első műve is, mely „Die Bergpredigt (Ein Unterricht über die wahre und falsche Frömmigkeit)“ címe alatt 2 évvel ezelőtt jelent meg s melyről a kritika a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott, eléggé feltüntette, jelen könyvével lélektani bepillantást akar adni az igazi megtérés processusába. Itt is a közösségi kereszténység ellen fordul, mely 3 évtized óta annyira elterjedt, hogy már a legfélreesebb vidékekre is elhatott. — Egy kérdés tartja izgalomban a keresztényeket, még azokat is, kik már megtalálták az Üdvözítőt: *Igazán megtértél-e? s mi az igazi megtérés?* Ezért van annak az egyházi szónoknak, ki beszédében ezt a kérdést tárgyalja, annyi hallgatója, ezért olvassa a nép oly nagy előszeretettel a misszionáriusok elbeszéléseit, mert ott a pogányok között lehet szó megtérésről s van is igazi megtérés. Ezt a megtérést használják mértékül, mellyel önmagukat mérik, tükörül, melyben önmagukat vizsgálják. Ezzel a fontos kérdéssel foglalkozik a fentemlitett könyv is. Tartalmát a következőkben ismertetjük röviden.

Előszó. Bevezetés: A megtérés utáni vágy korunkban. Szabad-e különbséget tennünk megtérés és megtérés között? Mi az igazi megtérés?

I. rész. *A megtérés az Írás szerint.* 1. fejr. Az erkölcsi átalakulás (metanoia). Ezen átváltozás bizonyossága. Az új érzés. 2. fejr. Az akarat megújulása. 3. Az értelem megújulása.

II. rész. *Igazi megtérés az egyh.-theológiai tudomány szerint.* 1. fejr. A keresztények megtérése Wacker E. „Üdvrend“-je értelmében. 2. fejr. A pogányok megtérése Lic. theol. Warneck J. „Az evangéliom életerői“ című munkája alapján.

Zárzó. Látszólagos épülés. Igazi lelki pásztorkodás.

Ajánljuk e könyvet, melynek jelességéről szerző neve kezeskedik, olvasóink figyelmébe. — — s.

Adolf Harnack: Sprüche und Reden Jesu. Die zweite Quelle des Matthäus und Lukas. Leipzig, J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung. 1907. (IV. és 220. l. 8.) Ára 5 марка, kötve 5.80 марка.

Ugyanaz: Lukas der Arzt, der Verfasser des dritten Evangeliums und der Apostelgeschichte, Leipzig, J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung. 1906. (VIII. és 160. l. 8.) Ára 3.50 mk., kötve 4.30 mk.

Harnack Adolf újabban „Beiträge zur Einleitung in das neue Testament“ cím alatt a fenti két könyvet adta ki, melyek az újtestamentumi kritika mai állására nézve igen jellemzőek.

Az *első* helyen említett könyv azon forrást igyekszik helyreállítani, jellemezni és méltatni, melyből sok tudós nézete szerint Márk evangéliomán kívül még Máté és Lukács evangéliomának írói is merítettek. Harnack e forrást úgy akarja meghatározni, hogy Máté és Lukács evangéliomának közös perikopáit összeállítja, ezek adják Q-t. Azután megvizsgálja azokat nyelvi és történelmi szempontból és így a forrásnak bizonyos egységes színezetét állapítja meg. Van benne 7 történet, sok hasonlat, 13 beszéd és 29 rövidebb vagy hosszabb kijelentése az Úrnak. Az Úr szenvedéséről nincs benne szó. Lényegében tehát beszédgyűjteménnyel van dolgunk. Wellhausennel ellentétben Harnack Q-nak előnyt ad Márk evangéliomával szemben, régibb is szerinte, mint ez és valószínűleg Máté műve. Szóval Harnack igen nagyra becsüli ezen forrást, amely az ő történeti konstrukcióihoz oly szépen illeni látszik. De érdekes, amit Harnack sem tud eltitkolni, hogy azért már e forrás is tartalmaz csodatörténeteket, még pedig egy a távolból való gyógyítás elbeszélését is, aztán Máté 10, 37-et, mely Jézus emberfeletti öntudatáról tanuskodik stb.

A *második* helyen említett könyvben Harnack egy újabb adalékot nyújt ahhoz, amit „irodalomtörténet“-ében „a kritikának a tradícióhoz való visszatérése“-nek nevezett. Beható nyelvi összehasonlítások útján kimutatja, hogy az u. n. „Mi forrásunk“ és az Apostolok cselekedetei, valamint Lukács evangéliomának szerzője csak egy lehet. Azután elutasítja azon okokat, melyek alapján eddig ennek lehetetlenségét akarták kimutatni. Ebből következik, hogy a két könyv szerzője Lukács, az orvos, amit még egy függelék is külön kimutat.

Amit Harnack e könyvében mond, az nem új. Azt ő előtte legnagyobb részt már Zahn bevezetése az új szövetségbe minden elfogulatlan ember számára kimutatta. De akik Zahn érvelését nem akarták elfogadni, saját pártjukbelijök szavára talán inkább hallgatnak. Ez Harnack könyvének jelentősége. Hogy azonban kritikájának ezen visszatérése a tradícióhoz nem jelenti egyúttal azt is, hogy a szóbanforgó bibliai könyvek által elbeszéltek dolgok megítélésében más, kedvezőbb ítéletre lenne hajlandó, mint azelőtt, azt előszavában ő maga is mondja és arról könyvében is lépten-nyomon bizonyosságot tesz. Ezért nem szabad e könyv konzervatívabb eredményeinek jelentőségét túlbecsülni.

r—y.

Egyházi élet.

Belföld.

— **Zsilinszky Mihály** nagy feltűnést keltett kerületi gyűlési megnyitóbeszédével érdemileg lapunk vezércikke foglalkozik. Itt csak arra a kertelő hangra akarunk rámutatni, melylyel a beszédet a magukat liberálisnak nevező lapok kommentálták, valamint a klerikális organumok azon kvalifikálhatatlan eljárására, hogy Zsilinszkyt egyéni becsületében támadták meg, hogy ez által a közvélemény figyelmét eltereljék a beszédre. Ugy ez, mint az az erőltetett hang, melylyel Zsilinszky fellépését a kath. nagygyűlésen neveltségessé igyekeztek tenni, mutatja legjobban, hogy Zsilinszky eleven-

jükre tapintott s hogy a már halottnak vélt protestantizmus részéről nem voltak ilyen férfias akcióra elkészülve. Azóta gróf Tisza István is hallatta ezirányú nézetét s nincs benne kétség, hogy ha a klerikálisok tovább is az eddigi módon folytatják rekatholizáló törekvéseiket, felébred az alvó oroszlan s akkor majd megismerik — *a tettek protestantizmusát.*

— **A katolikus nagygyűlés.** Midőn lapunk mult számában ismertettük a németországi katolikusok düsseldorfi nagygyűlését azzal végeztük, hogy az ottani tenor után mit várhatunk a közelgő magyar kath. nagygyűléstől? Azóta az is megvolt s rámutathatunk annak főbb, jellemző vonásaira. Itt is nagy népesödület volt. A megnyitó körmenet résztvevőit 35,000 főre becsülik. A rendezők sárga-fehér karszallagot, a pápaság színeit viselték, jeléül annak, hogy kath. atyáinkiai a sok hazafias frázis dacára bizony csak egy külhatalom szavára indulnak. Gróf Majláth József megnyitóbeszéde ezen gondolaton épült fel: *instaurare omnia in Christo!* Visszatérni a kereszténységhez s a kereszt jegyében dolgozni! Remek szép gondolat, csak az kár, hogy a munkánál kizárólag a catholicismusra gondol. A *kath. egyházra* vár ugyanis nézete szerint a „nemzet, a kultura, az erkölcs s a társadalom megújítása.“ Mi protestánsok csak akkor működhetnének mindebben közre, ha bűnbánóan „visszatérnénk“ az ő aklukba, amire Városey érsek egyenesen fel is hívott. Ez ugyanis a X. Pius pápát 50 éves áldozói jubileuma alkalmából magasztaló beszédében, miután kifejtette, hogy: *Ubi Petrus, ibi Ecclesia* s hogy csakis a pápa az, ami bizonyossá teszi az embert, hogy hozzátartozik Krisztus igazi vallásához így folytatta: „De mennél jobban átérezzük végtelenül szerencsés helyzetünknek boldogságát, annál inkább felébred bennünk a vágy, hogy ezen boldogságban *az egyházon kívül álló* testvéreink s első sorban kedves honfitársaink is részesüljenek. Azért esdve kérem én is őket, ne utasítsák vissza a feléjük nyújtott békejobbot. Itt az ideje, hogy visszatérjenek az atyai házba, *melyből egy szerencsétlen pillanatban eltávoztak*; itt az ideje, hogy az elhagyott jóságos anyának őszintén keblére boruljanak és ledöntsék végre azon válaszfalat, melyet egy *végzetes tévedés* emelt közénk és közéjük. Mire várnak és mit keresnek még!“ S a közelgő 400 éves reformációi jubileumra rámutatva direkte felszólít, hogy tegyék azt azáltal nevezetessé, hogy szőröstül bőrostül térjünk vissza a pápas egyházba. Miez, ha nem szenvedett gorombaságok és sértegetések láncolata? „Egyházon kívül álló“ testvérek, „visszatérjenek“ oda, honnét egy „szerencsétlen pillanatban eltávoztak“, „végzetes tévedés“, — ime mindaz, ami előttünk szent: Mátyárvérrel megkeresztelt protestáns egyházunk, Luther bátor fellépése 1517 okt. 31-én, egyházunknak a tiszta evangéliumon felépült üdvözítő tana, minden. minden meggyalázva. S ezt nevezi az érsek hihetetlen cinizmussal „a békejobb nyújtásának“. Válaszunk: Döntsék le előbb a pápaság intézményét, töröljék el az ostaymádást, Szűz Mária és a szentek tiszteletét s a papnötlenséget, akkor, de csak akkor — visszatérhetnek hozzánk, befogadjuk őket is a *Krisztus* egyházába. Addig megmarad a válaszfal, melyet a tridenti s a vatikáni zsinaton *ők* emeltek. Mi haladunk előre, ők ott maradnak a pápánál a fal mellett, míg az rájuk szakad s eltemeti őket. Siessenek, siessenek **hozzánk** menekülni. „Mire várnak, mit keresnek még?“ — Sajnos, lapunk szűk tere nem engedi meg, hogy a nagygyűlés minden mozzanatára kiterjeszkedjünk, azért csak röviden emeljük ki a főbb dolgokat. A *keresztény szocialisták* gyűlésén, melyen az ipari munkások szervezete, a földművesek s a kereskedelmi alkalmazottak külön külön értekeztek, azt hangoztatták, hogy „vissza kell térni a *keresztény katolikus* alapra s onnan folytatni a gazdasági harcot“. — A második napon az *iskolatestvérek egyesületének* gyűlésén megtudtuk, hogy a szerzet által képezett szerzetes-tanítókat, kiknek fizetését Apponyi 900 K.-ban álla-

píltotta meg, a kisebb községek szívesen választják meg, mivel a kántori teendőkhöz is értenek. — A *kath. sajtóegyesület* látogatott gyűlésén Török Miklós arról beszélt, „hogy milyen fontos Magyarországot ker. katolikus alapokra visszavezetni s hogy a keresztény világnézet terjesztésében a sajtó tehet legtöbbet.“ „*Magyarország vagy nem lesz, vagy csak keresztény katolikus lehet.*“ Azért elhatározták, hogy ennek a sajtó útján való előmozdítása végett a sajtóegyesület 120.000 K vagyonát *egy millióra* emelik, hogy így a 90%-ban zsidó sajtót kiszorítsák. Az egyesület által kiadott, „Uj Lap“-nak máris 25.000 előfizetője van. Bizony pirulva olvassuk mindezt, ha elgondoljuk, hogy *mi* e téren eddig *semmit* sem állítottunk e reánk nézve is oly veszedelmes mozgalommal szemben. — Hogy a *kath. Patronage* az elhagyott, zűllésnek indult kath. gyermekeket nemcsak a társadalomnak, hanem a kath. egyháznak is igyekszik megmenteni, azt természetesen tartjuk. A tervezett prot. Patronage ugyanezt teszi majd a prot. gyermekekkel. Megbotránkoztató azonban a *Regisi Szt. Ferenc-Egyesület* működése. Bevalott célja ezen a „fekete gróf“ (Zichy Nándor) elnöklete alatt álló egyesületnek: törvényes házasságra segíteni a törvénytelen viszonyban élőket, törvényesíteni a törvénytelen gyermekeket. Be nem vallot célja a lélekkétség, illetőleg a *legesunyább lélekvásárlás*. 1907-ben 820 pár fordult az egyesület irodájához, kik közül megesküdött **710 pár**. Ezen házasságok kötése folytán 1812 gyermek törvényesítettett. Egész fennállása alatt, vagyis 1901-től 1908-ig 5483 párt eskettetett meg s 8784 gyermeket törvényesítettett az egyesület, mire 45,410 koronát fordított. Ez igen szép volna, ha nem hallanók, hogy pld. tavaly az egyesülethez fordult 224 vegyes pár közül *tiszta katolikus lett a másvallású fél áttérése folytán 23, reverzalist adott a pápás egyház javára 196, összesen 244 pár*. Milyen rút dolog, a nyomorult segélykeresőtől jutalmul annak lelkét elrabolni, s ami még ocsmányabb, pénzen megvásárolni. Ilyen Judás-erkölcs csak oly, magát kereszténynek nevező egyháznál található, melynél „a cél szentesíti az eszközt.“ — Az *eucharistikus kongresszusról* nem szólnak. Utóljára az izlés dolga, ha egy egyház az ostya imádása által a fetisizmusz nivåjára száll le, de annál jelentősebb volt a *kath. népszövetség kongresszusa*. Tagjainak száma a múlt éven tizezerről százhuszezerre szaporodott. Városhy itt az eretnek Szilágyi Dezső „tanítását“ ajánlta követésre, ki az egyházpolitikai törvények tárgyalásakor azt mondta: „A tisztelendő urak csak dolgozzanak jobban, mint eddig dolgoztak, csak foglalkozzanak jobban a néppel, mint eddig foglalkoztak, csak gyakoroljanak behatóbb, intenzivebb lekipásztorkodást, akkor semmi bajuk sem lesz ezektől a törvényektől.“ A „fekete gróf“ magas jóakaratot konstatait a *jeles kormánynál* a kath. egyház iránt és sürgeti a népszövetség fokozott fejlesztését, hogy annak nyomása alatt „a *kath. vagyon katolikus nétre telekkönyvezetessék.*“ Szerinte a kath. autonomia is „csak akkor lesz jó, ha nem keresünk mást annak háta mögött, mint azt, amire való. Mert ha csak hatalmi kérdésnek tekintjük az autonómiát, csak arra valónak, hogy az egyház kormányzásába beleszóljunk, ha az autonomia által katolikus reformációt, kath. protestantizmust akarunk teremteni, és egyházi kormányzat helyett világi kormányzatot: *akkor az nem áldás, hanem átok lesz mi reánk.*“ Bizony, bizony nehéz lesz fából vas-
karikát csinálni, a hierarchikus egyházszervezetnek autonómiát adni. Különben a népszövetség a titkári jelentés szerint tavaly 1620 gyűlést tartott s a népirodát, mely tavaly 23729 ügyet intézett el, még jobban ki fogja építeni. A *hitványarok és hitoktatók ülése* főképen ezek anyagi érdekeinek rendezésével foglalkozott, a *Pázmány-egyesület* pedig leginkább az erkőlestelen irodalomra hivat fel a törvényhozás és a rendőrség figyelmét. Igen heves támadásban részesítették az erkőlestelen sajtót s annak kis hirdetéseit s javasolják, hogy az új sajtótörvényben a sajtóvétségek közé vétessék fel a lapok apró hirde-

tése útján üzött nyílt vagy burkolt kerítés. E téren üdvözljük a kath. nagygyűlést, hogy ezen rákfene ellen, melynek bűze már az éégig hat, végre férfiasan szót emelt. Ezen a téren vállvetett munkával kellene a cél elérésére törekednünk. Az *I. nyilvános gyűlésen* gróf Széchenyi Miklós győri püspök beszélt a humanizmusról és a keresztény charitásról, amit mi belmisszióknak nevezünk, s Prohaszka beszéde után *Mázy Engelbert főigazgató*, kinek mint ilyennek teljesen objektív állást kellene elfoglalnia, követelte, Lueger „babérait“ megirigyelve a „katholikus tanárképzést“ s a „katholikus egyetemet.“ A Mázy ur területén levő protestáns középiskoláknak protestálni kellene a főigazgató ur kijelentései ellen. Am állítson a kath. egyház kath. tanárképzőt s kath. egyetemet a saját pénzén, de az állami fő- és középiskolák nem sülyedhetnek le a kath. tanügy nivójára. A *kath. legényegyletek elnökeinek* s a *Cecilia-egyesületnek* gyűlését, melynek célja a művészi templomi zene ápolása és fejlesztése csak megemlítve, áttérünk a következő nyilvános ülésre, melyen dr. Dudek János egyet. tanár azt bizonyította, „hogy az egyház által élvezett vagyon az egyháznak elidegeníthetetlen tulajdona.“ Szerinte a másfél milliárd korona egyházi birtokot részben „szent“ István az Árpádház vagyonából alapította, mivel az „állami vagyon akkor még nem létezett“, részint később kapta és szerezte az egyház, úgy hogy azok magántermészetű adományok, mihez az államnak semmi köze. De ez csak Dudek, néhány róm. kath. történetíró s báró Prónay Dezső evang. egyetemes felügyelő nézete. A tény az, hogy 1880-ban egy kiküldött bizottság megállapította ezen vagyon állami eredetét, amint hogy a róm. kath. egyház vagyonát soha nem is tekintették magánvagyonnak, hanem mindég állami dotációnak, melyet, ha az ország érdeke kívánta, különösen mióta a papság nem teljesít már érte állami szolgálatokat, gyakran elvontak s véglegesen is elvonhatnak a kath. egyháztól. Látjuk, hogy résen kell lennünk, nehogy Apponyi, Zichy Nándor és Dudek János, báró Prónay Dezső segítségével a katolikus felekezet nevére telekkönyveztessek ezt a vagyont, melyhez az egész országnak jussa van. (Vége következik.)

— **A győri evang. belmissziói egyesület** kiadta első évi jelentését. A gyülekezet lelkészei az 1907. évi bőjti időszakban hat egymásután következő péntek délután egyházi beszédekben igyekeztek a hívek érdeklődését felkelteni a belmissziói tevékenység iránt, március havában pedig felhívást bocsátottak ki a hitrokonokhoz, melyben egy „belmissziói egyesület“ alapítására hívták fel őket. Ezen egyesület célja volna: 1. Az evangéliumi alapon álló keresztény igazságoknak, krisztusi tudománynak minél szélesebb körben való elterjesztése; 2. a keresztény szeretet parancsának betöltése; 3. a városi élet ezerféle veszélyeinek kitett ifjuság védelme. — A felhívás oly visszhangra talált, hogy 1907 június 27-én már meg lehetett tartani az alakuló közgyűlést, az október 20-án tartott közgyűlés pedig elfogadta az addig elkészített alapszabályokat s megválasztotta a tisztikart. A belmissziói egyesület nov. 3-án, a reformáció ünnepén, már megtartotta az első vallásos estélyt a zsúfolásig megtelt templomban, a karácsonyi ünnepek alkalmával 150 darab vallásos iratot juttatott el a szegénysorsú hitrokonokhoz, hozzájárult az árvaházban a karácsonyfa felállításához s állandó segélyezésben részesít egy elaggott beteges házaspárt. 1908 január 26-án Szabadhegyen rendezett az egyesület vallásos estélyt, az év folyamán pedig Pálmay Lajos lelkész 3 előadást tartott a belmisszió fontosságáról, történetéről s munkáiról. Mivel a gyülekezet ezidén a villamos világítást és gázfűtést is bevezette templomába, e tél folyamán több vallásos estély lesz rendezhető. Fényesen sikerült az anyagi rész is. 8 alapító tag 1200 koronát adott, 177 rendes tag évi 2—10 K fizetésére kötelezte magát, míg 39 pártoló tag legalább 1—1 koronát ad évenként, úgy hogy az egyesület már az első év végén

1961 K 44 f tőkével rendelkezett. Az évkönyv még az alapszabályokat s Pálmai egy előadását tartalmazza a belmisszióról. Isten áldása kísérvé továbbra is ezen egyesület működését, mely újra fényesen mutatja, hogy van hiveinkben érdeklődés Isten országa iránt, csak fel kell azt újból ébreszteni!

— **A dunántúli egyházkerület gyámintézete** f. évi aug. 20-án Győrött tartotta közgyűlését. Az előbbi napon tartott s a kerületi gyűlést bevezető gyámintézeti istentiszteleten Horváth Dezső veszprémi lelkész prédikált. A kerületi gyámintézet bevétele közel 13.000 K volt, 1860 koronával több mint az előbbi évben. A soproni felső esperesség gyámintézetének 744 K-val, a vasi felső esperesség gyámintézetének pedig 559 K-val volt több bevétele mint tavaly. Szabadrendelkezésre 2158 K állott s osztatott szét a kérvényező gyülekezetek és intézetek között. A 800 koronás kisszeretetadományra Fehér-Csurgót, a Palló-féle 800 koronás kisszeretetadományra pedig Sárvár, Fehérpatak és Tornaváralja gyülekezeteket hozta a közgyűlés javaslatba. A Konfirmandusotthonnal összekötött kerületi árvaházra, mely a reformáció 400 éves jubileumán lenne megnyitandó, 742 K-át adtak az esperességi gyámintézetek, mihez a kerületi gyámintézet ujjabb 100 K-át csatolt, a kerületi gyűlés pedig 3000 K-át szavazott meg. A pozsonyi diakonissza-anyaháznak 200 K jutott a kerületi s esp. gyámintézetektől, míg a kerületi gyűlés 600 K-át szavazott meg ugyanezen célra.

— **Evang. tanítónőképezde.** Mivel közszegi felsőbb leányiskolánk felsőbb osztályai sehogy sem prosperáltak, tavaly az 5. osztályban csak 3, a 6. osztályban csak 5 növendék volt, ezidén pedig a 6. osztályra plane csak 1 növendék jelentkezett, — azért a dunántúli egyházkerület idei Győrött tartott közgyűlése elhatározta, hogy a 6-ik osztályt ezidén beszünteti, egy megüresedett tanítónői állást egyelőre be nem tölt s a polgári leányiskolát a jövő 1909 10-ik tanévtől kezdve *evangelikus tanítónőképezdével egészíti ki*. Ezen elhatározás bizonyára örömteljes fogadtatásra talál nemcsak a kerületben, hanem egész országos egyházunkban is. Hiszen eddig nincsen még egyetlen evangelikus tanítónőképezdénk sem, úgy hogy azon evang. szülők, kik leányaikat tanítónőkké akarták kiképeztetni, kénytelenek voltak őket vagy állami tanítónőképző-intézetekbe vagy ami még rosszabb, valamely katolikus kolostorral összekötött alsóbbrendű tanítónőképezdébe küldeni, ahol még lelkük is a megmételtyezés veszélyének volt kitéve. A kerület azon biztos tudatban határozta el magát ezen nagy áldozatot igénylő s közszükségletet pótló új intézet felállítására, hogy az egész országból lelkes támogatásban fog részesülni.

— **Az erdélyi szász evang. egyház** Gusztáv Adolf egylete az egyetemes G. A. egyletnek egyik főegyletét képezi, úgy hogy csak természetes, hogy ennek idei közgyűlésén a G. A. egylet központi elnökségének egyik tagja Rogge Bernát nyug. udv. lelkész is résztvett, ki az ugyanezen alkalommal felszentelt s leginkább a G. A. egylet segélyével felépített keresdi (Kreisch) új templomban az ünnepi prédikációt is tartotta. Hiszen már a mi gyámintézetünk nevezetesebb gyűlésein is ismételten vettek részt a G. A. egylet kiküldöttei (pl. 1891-ben Lőcsén az egylet elnökei: dr. Fricke és dr. Pank) s tudjuk, hogy ezek beszédeikkel mennyire hozzájárultak az evang. öntudat ébresztéséhez és fokozásához. Annál nagyobb meglepetéssel olvassuk a „Prot. egyh. és isk. lapok“-ban (35. sz.), azon nem épen testvéri indulatra valló kérdést: „Nem tudjuk, hogy mit keres a berlini udvari lelkész a magyarhoni szászok gyűlésein? A pángermán propaganda érdekében akar talán dolgozni? Akkor jó lesz, ha a hivatott tényezők ezen törekvésnek gátat vetnek!“ Ha egy protestáns egyházi lap így itéli meg egy előkelő,

nagynevű külföldi hitsorsos ténykedését, ki magas kora dacára ide fárad, hogy részt vegyen egy kiválóan evang. egyházi ünnepélyen — úgy nem esodálkozhatunk, hogy a politikai lapok kapva kaptak az alkalmon, hogy ebből kifolyólag az evang. egyházon újra üthessenek egyet. De kinek van belőle haszna? Lapjaink kifakadásait átvették a németországi politikai s egyházi lapok is, s válaszul most már azt követelik, hogy a G. A. egylet viszonzásul tagadja meg a szegény magyar prot. gyülekezetektől a segélyt. Az „Evang. Glocken“ igen helyesen tiltakozik a „Prot. egyh. és isk. lap“ meggondolatlan eljárása ellen s az erdélyi szász testvérek „Kirchl. Blätter“ c. organuma sem tartja helyesnek, ha az ilyen megjegyzésekkel azok malmára hajtjuk a vizet, kik örülnek, ha a prot. egyházakat megrugdoshatják. Nem tudjuk, képviselteti-e magát egyet. gyámintézetünk a G. A. egyletnek f. é. szept. 22-től 24-ig Strassburgban tartandó közgyűlésén, de mit szólnánk hozzá, ha kiküldöttünk ottan szintén oly *meleg* fogadtatásban részesülne, mint amelyben részesült a G. A. egyletnek ezen egyik magyarországi evang. egyház gyűlésére jött kiküldötte nálunk és pedig, sajnos, első sorban protestáns oldalról.

— **Alapítvány vend konfirmandus felállítására.** Tudjuk, hogy Vasmegyében számos vendnyelvű gyülekezetünk van, s hogy a vend anyagyülekezetekhez rendszerint számos filia (többnyire állami iskolával) s nagy szórványterület is tartozik. Így, hogy csak egyet említsünk, Muraszombathoz még 24 község tartozik s az ezekben szétszórva élő összesen 2858 lélek alkot egy gyülekezetet, de csak 1891 óta; addig ez az egész terület — ha jól tudjuk — Battyándhoz tartozott, mely még ma is 25 községben 5070 hívót számlál. Képzeltető, hogy ezen nagy szórványterületen milyen leküzdhetetlen nehézséggel jár gyakran a gyermekek megkonfirmálása, kik a nagy távolságból alig járhatnak el a konfirmációi tanításra. Ezen bajon óhajtott segíteni Kuhár Ferenc muraszombati lakos, ki megboldogult feleségével Kolossa Judittal közösen készített végrendeletében halála után muraszombati házát s egyéb ingatlanját a muraszombati egyházra hagyta, azon meghatározással, hogy ezen *alapítvány*: a tervezett gyülekezet elidegeníthetetlen örök tulajdonát képezze, — bérjövédélme az alapítók halála után mintegy 30 évig gyümölcsöztesse s csak évi 20 K fordíttassék belőle a gyülekezet szabad rendelkezésére, melynek így örökös adófizető tagjai maradnak s 30 év múlva, vagy ha egyéb kegyes adományok megengedik előbb is, „oly konfirmandusok otthona létesíttessék belőle, melyben a vendvidék szétszórta diasporáiban időnkint minden vallásos ismeret nélkül felnövekedő szegény gyermekek összegyűjtven, evangélikus és magyar hazafias szellemben neveltethessenek.“ Adja az Eg. hogy ez a házagot pótló, fontos és égetően szükséges intézmény mielőbb, esetleg már 1917-ben megvalósulhasson. Nem volna ez lehetséges, ha a vend gyülekezetek összefognának s Kuhár Ferenc nemes példája lelkes követőket lelne? . . .

Külföld.

— **A Rauhes Haus 75 éves jubileuma.** Ugyanazon évben, melyben Wichern János Henrik születésének 100 éves jubileumát ülte meg az evangélikus kereszténység, nagy alkotása, a „Rauhes Haus“ is megérte fennállásának 75. évét. Szeptember 12-én ülték meg ennek emlékét. A több napon át tartott ünnepségek legkimagaslóbb pontja a „testvérek (diakonusok) napja“ volt, melyen több mint 200 testvér s egykori tanító vett részt. A tartott előadások, melyek egyrészt a múltba tekintettek vissza, másrészt a jövő fátját igyekeztek fellebbenteni, minden hallgatóra belső

éltető s boldogító hatást gyakoroltak. Nagynevű lelkészek s a belmisszióknak jelesei egész sorozatát nyújtották a tanulságos és érdekfeszítő előadásoknak. „Testvérszövetkezetünk bibliai alakjai s mozgató erői“, „Szövetkezeteink“, „A mentő ház életmódja a múltban és jelenben“, „A munkanélkülieken végzett munkásságunk előbb és most“, „Testvéreink munkája a városi misszióban“, „Egyház, szekta, közösség“: mind meg annyi érdekes alkalmi előadás. Bátorító pillantást vetett a jövőbe Dr. v. Rohden „Mily feltételek mellett fogadjunk el esetleges meghívást a rabok missziói munkálására?“ című előadásában. A befejezést egyes testvéreknek gyülekezeti segítő munkájukban tett személyes tapasztalataik előadása képezte. A *testvérek napjának* egész lefolyása újra megmutatta, mily nagy jelentősége van oly személyes közösségnek, melyet a hit és szeretet közös szelleme éltet s amelynek tagjai a végzett munka után, mint ez alkalommal is történt, az úri szentvacsora közös élvezésében keresnek erősítést és enyhülést. Szombaton délután a testvérek és vendégek kirándulást tettek egy a közelben levő gazdasági nevelőtelepre, melyet nemrég létesítettek romlott ifjak megmentésére. Ott a kedvezőtlen talaj mellett is elért szép siker szemlélésében bátorítást nyerhettek a belmisszió bajnokai munkájukra s saját szemükkel láthatták, mily gyógyító s mentő erőket helyezett Isten, úgy a külső, mint a belső emberre nézve is, épen a földmívelés munkájába. A „Rauhes Haus“ tulajdonképeni jubileumát vasárnap, szeptember 13-án ünnepelték. Délelőtt 9 órakor az intézet lakói Wichern sirjánál ünnepelték meg a nagy alapító emlékét. Isthhez csatlakozott 10 órakor az intézet imatermében a *testvérek* számára tartott ünnepi istenítisztelet, melyen D. *Hennig* a „Rauhes Haus“ jelenlegi igazgatója Mát. 5, 13—14. alapján tartott prédikációt. Az áhítatos órának befejezését 3 diakonusnak a kiküldetése képezte, kik hivatva lesznek Berlinben, Hamburgban és Oldesloeban munkálkodni a belmisszió érdekében. Ezután az intézeti gyülekezet a szalmafüdeles törzsházhoz vonult, ahol D. *Hennig* szép beszédben utalt a magasztos és emlékezetes helyre, melyet 75 ének viharai sem tudtak megsemmisíteni s a szeretet nyájassá tett. Beszédével kapcsolatban 7 bibliát nyújtott át oly *intézeti* családoknak, melyeknek példányai a sok használat miatt már teljesen megromlottak. A növendékeket pedig megajándékozta a Wichern alapította énekeskönyvvvel, melyet újabban a nagy alapító unokája, Friedrich Erzsébet, dolgozott át. — A nagy nyilvánosságnak szánt főünnepség d. u. 3 órakor vette kezdetét. Sok ezer ember jött a kitűzött órában a régi Rauhes Haus-hoz. Az ünnepélyt a harsona és énekkar előadása nyitotta meg. Erre *Niklas* intézeti lelkész rövid, szívreható imája következett. Közös ének után a kormányzó tanács elnöke Dr. *Schroeder* rendkívül érdekes áttekintést adott az intézet történetéről, alapításától kezdve mind máig, adatait az intézet 25, 50 és 75 éves jubileumai köré csoportosítva. Joggal mondhatta világos előadása végén, hogy a Wichern által elhintett mustármag hatalmas fává növekedett, mely árnyékát messze országokra veti. — A berlini városi belmisszió központi bizottmánya nevében ennek elnöke D. *Spieker* beszélt, ki meleg szavait Pál apostolnak a filippbeliekhez intézett szép intésére alapította: Örüljetek az Úrban mindenkor. Ismét mondom, örüljetek! (Philipp. 4, 4). D. *Philipps*, a szintén Wichern által alapított berlini „Jánosintézet“ (Johannesstift) igazgatója, intézetének s a német evangélikus testvéregyházaknak üdvözlétét tolmácsolta, a Rauches Haus-ra alkalmazva azokat a buzdító szavakat, melyeket a német birodalmi gyűlés elnöke Zeppelin grófnak mondott: „Tu ne cede malis, sed contra audentior ito!“ (Ne térj ki a nehézségek elől, hanem még merészebben szállj velök szembe!) *Bunke* berlini lelkész a német városi misziók nevében szólalt fel s a nagy sereg számára, mely az Üdvözítő szeretetének lobogója alatt gyülekezik, a hitnek és szeretetnek férfait

igyekezett toborzani. — Közös ének zárta be a szép ünnepélyt. Az intézet jelenlegi tagjainak diszfelvonulása s a szünet alatt a tóban rendezett kedélyes halászat után a jubileumi ünnepségek hálaadó imában nyertek méltó befejezést.

— **Németalföldön** Hága közelében nemrég egy missziói ünnepély volt, melyen Vilma királynő is részt vett. A királynő parkját bocsátotta az ünnepély rendelkezésére, mit férje nagy gondnal, praktikusán igyekezett ezen célra berendezni. A park négy helyén felváltva 19 szónok beszélt. Oldalt csarnok állt, hol ételt és italt nyújtottak. Az érdeklődés óriási arányokat öltött, *a résztvevők számát 25—30.000-re becsülik*; több mint 1300 kerékpár elhelyezéséről kellett gondoskodni. Az ünnepély délelőtt fél 10-től délután 6 óráig tartott. Ime egy újabb bizonyíték azon nagy érdeklődés mellett, mely ujabbban a pogánymisszió iránt mindenütt mutatkozik.

— **Poroszországban** jelenleg a lelkészi fizetés rendezése s a lelkészválasztás szabályozása ügyében hozott országos törvénynek a gyakorlati életbe való átültetése végett mindenfelé tartományi zsinatokat tartanak. Ezen zsinatokat nem csak istentisztelettel nyitják meg, hanem a zsinat összes tagjai testületileg az úrasztalához is járulnak. Képzeltető, hogy ez megadja a kellő hangulatot a zsinat komoly, méltóságteljes lefolyásához. Kíváncsú volna, ha a zsinatok nálunk is nemcsak Isten igéjének hallgatásával, hanem az oltári szentség élvezésével is nyitnátának meg; nem pedig ismerkedési estéllyel vagy bankettel, ahogy more patrio eddig szokás.

— **Franciaország.** 1766 július 1-én, tehát 142 évvel ezelőtt, alig 23 évvel a francia forradalom előtt, egy 19 éves ifju, François-Jean Lefèvre, chevalier de la Barre, kinos halált szenvedett: miután a hóhér nyelvét kitépte, jobb kezét levágta s fejét vette szegénynek — a tetem többi részei — a párisi törvényszék ítéletének megfelelően — elégettettek, kedvenc olvasmányával: Voltaire Dictionaire philosophique-jével együtt. — Mit vétett ezen fiatal ember? *Az Úrnapiján elvonuló körmenet előtt nem vette le a kalapját és nem hajtotta meg a térdét.* Az abbevillei és amiensi püspök feljelentette a világi hatóságnak és kieszközölte elítéltetését. A mult év nov. 5-én Lefèvre emlékszobrát Montmartre-ban a Jézus szt. Szívéről nevezett templom tövében a nép tüntető részvétele mellett ünnepélyesen leleplezték, protestálásul a fanatizmusnak ama cselekedete ellen. A bronzemlék, mely szürke márványból készült talapzaton nyugszik, a következő felirattal van ellátva: „Au chevalier de la Barre, supplicié a l'age de dix-neuf ans, le 1er juillet 1766, pour n'avoir pas salué une procession.“ (A 19 éves de la Barre lovagnak, ki 1766 július elsején egy processiónak nem adta meg a tiszteletet.) Csak bornírozott koponyák kívánhatják manapság vissza amaz idöket, melyekben ily borzalmas dolgokat követhettek el. Sajnos, ilyenek még minduntalan akadnak.

— **Az indiai missziói területen** legujabban két evang. keresztyén mátyrhalált szenvedett. Egy Abdul Kárin nevü megkeresztelt mohamedánus, a misszió iránti lelkesedéstől elragadtatva, átlépte az északnyugati határt s a keresztyénység előtt még elzárt Afghanistanba behatolt. Nemsokára elfogták s mivel keresztyénnek vallotta magát s vonakodott a mohamedánok imádságait elmondani, Kendakevba vitték. Ott kijelentette az Emir előtt, hogy az Evangélium predikálása végett jött Afghanistanba. Erre kiostorozták a faluból s láncraerve Kabulba vezették. Utközben egy faluban rátámadtak s meggyilkolták, — mit az Emir nem helyeselt. — Épen így járt egy afghanistáni születési ifju, ki Indiában keresztyén hitre tért. Hazájába visszatérve,

elkezdte az Evangéliumot hirdetni, de nemsokára elfogták, s levágták az egyik karját, majd pedig, mivel annak dacára is tovább hirdette hitét, a másik karját s végül a fejét. — Valjon mi is feláldoznók-e a mi életünket, a mi hitünkért?

Persely.

1908 július 21-től aug. 20-ig a következő adományokat vettük:

1. **A Lipcsei Misszió részére:** Roth H. magyar missziói növendék neveltetési költségeire: Dunántúli egyházkerületi lelkészegylet 5 K., Sch. Ö. (eladott missz. levelezőlapok utáni nyereség) 1 K 80 f. *összesen 6 K 80 f.* **Eddigi főösszeg 307 K 71 f.**

2. **A reformáció 400 éves jubileumának belmissziói emlékalapja javára:** Scholtz Matild Ágfalva (maradék darabok) 1 K 50 f., P. J. M. (késedelmi kamat az előfizetési díj késő beküldése miatt) 20 f., *összesen 1 K 70 f.* **Eddigi főösszeg 107 K 68 f.**

A nemesszívű adakozóknak hálás köszönetet mondva, lapunk perselyét továbbra is olvasóink s barátaink áldozatkészségébe ajánljuk.

Szerkesztőség.

Üzenetek.

„Evang. Őrálló“ *Nyíregyháza.* Nincs ellene kifogásom, ha, mint pld. lapjuk 39. számában is, egyszerre *négy* cikket vesznek át szóról szóra lapomból, de elvárom, hogy máskor minden alkalommal rá mutassanak a *Missziói Lapokra* mint forrásukra. — **Z. J. Nj.** A Gotthold-naptár 1909-re megjelent s október elején kerül szétküldésre. A magyar evangélikus naptárt 1909-re ki nem adhatom, de 1910-re már folynak az előmunkálatok. — **Mindenki** lekötelezne, aki a jelen évfolyam nélkülözhető 2. számát rendelkezésemre bocsátaná.

Novotny Antal

harangöntőde és vasharanglábgyár

Temesvár-Gyárvaros.

Ajánlja magát több évi szavatolás mellett régi harangok újraöntésére, valamint új harangok és teljes harangesoportok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére. — Különösen ajánlja saját találmányu

új modorú átlukasztott harangjait,

melyek felső részükön a hegedűhöz hasonló S alakú nyílásokkal vannak ellátva és ezért erősebb, terjedelmesebb és mélyebb hangnak, mint a régi modorúak. Ily szerkezetű 327 kgos harang hangban egyenlő 461 kgos régi modorú haranggal.

Ajánl továbbá forgatható vertvas koronákat, régi harangok ilyenekkel való újra szerelését és vertvas haranglábakat.

Költségvetések és képes árlapok díjmentesen szolgáltatnak. — Az 1896. orsz. kiállításon

☐ milleniumi nagy éremmel kitüntetve. ☐

